

Оліва Шрайнер.

М Р І Ї І С Н И.

VI. Дикі бджоли.*)

(З листа до друга).

Коло відчиненого вікна сиділа мати. До неї долітали голоси дітей, що грали ся в ниву під акаціями, а душе південне повітре все душе й душе сповняло сьвітлицю. Дикі бджоли з своїми жовтими од ростинного пилу лапками то влітали в сьвітлицю, то влітали з неї, сідали на гілки акації і бреліли не перестаючи.

Вона сиділа на низенькому кріслі за столом і щось зашивала. З кошика, що стояв перед нею, вона достала свою роботу, частина її впала на коліна і напів закрила книгу. Вона шила і пильнувала, як бігає її голка і нарешті одноманітне брелінне бджіл і звуки дитячих голосів в її вухах зміли ся в одно невизначне шепотінне, а голка стала рушати ся все тихше й тихше.

І бджоли, і ті довгоногі, подібні до віс трутні, що не роблять меду, все ближче й ближче підлітали їй до голови, голосно брелючи. Обважівши зо сну вона положила на кінець столу свою руку з натягнуною на неї панчохою, а на руку голову. Голоси дитячі на дворі здавали ся їй то близькими то дальшими і все більше й більше зливались у неї в ухах; потім вони зовсім перестали долітати до неї і мати стала почувати тільки свою дев'яту дитину, що лежала в неї під серцем. Бджоли все літали у неї над головою, а вона, схиливши ся наперед, спала і чарівний сон линув перед нею.

*) Див. Літ.-Наук. Вістник 1903 р. кн. VI, ст. 230—238.

Їй снило ся, що бджоли все більшали й більшали і нарешті стали людськими істотами, все кружляли біля неї. І одна з їх наблизилась до неї й сказала:

— Довволь мені положити руку на те місце, де лежить твоя дитина. Коли я доторкну ся до неї, вона буде така як я.

Мати спитала: — Хто ти?

— Я здоровле. — сказала вона. — До кого я доторкну ся, у того по жилах потече весела червона кров, той не знає ні втоми, ні болю, тому все жите радість без смутку, веселий повсякчасний сьміх.

— Ні, — сказала иньша, — доволь мені доторкнути ся до дитини, бо я багатство. Як що я доторкнуся до його, у його не буде ніяких матеріальних турбот. Він житиме в силі і крові своїх братів, як що він схоче; і все, що зваблюватиме його очи, буде в його руках. Він не знатиме, що то убожество. — І вона замовкла, але дитина все лежала тихо, не ворущачись.

І третя сказала: — Довволь мені доторкнути ся до дитини. Я — слава. Я веду людину на високий шпиль, відкіля всі люди можуть її бачити. Коли вона вмирає — її не забув ніхто; імя її гремить сторічча, воно переходить із уст до уст, од покоління до покоління. Подумай лиш — її не забудуть довгі віки...

І мати все спокійно й рівно дихала в-ві сні, але фантастичні привиди обступили її з усіх боків.

— Довволь мені доторкнути ся до дитини, — сказав іще один із їх. — Я — любов. Як що я торкнуся до його, він не буде йти сам житевим шляхом. В темні, безпросьвітні дні, коли він простягне свою руку, щоб йому пособили, він стріне иньшу руку, яка піддержить і підбадьорить його. І коли всі будуть проти його, знайдець ся душа, яка скаже йому: „я з тобою“. І дитина затремтіла під серцем у матері.

Але з'явила ся ще одна й сказала: „Довволь мені доторкнути си, бо я — талант. Я могу зробити все, що вже було зроблено. Я надгороджую винownika і державного діяча, ученого і політика, тих, що мають поспіх, і письменника, який не йде ніколи на чолі свого часу, але ніколи й не застаєть ся позад його. Як що я доторкну ся до дитини, їй ніколи не доведеть ся скажити ся на те, що їй не щастить.

Бджоли літали над головою в матері, мало не чіпляючи її своїми довгими тонкими ланками, а у сні з далекого, темного кутка

виступив новий привид із блідим обличчям, глибокими зморшками, позападаними щоками і тремтячим усьміхом на устах. Він простяг до неї свою руку. І мати кинула ся назад і скрикнула: „хто ти?“

Він нічого не відповів. Вона зазирнула йому в вічі і сказала: -- Що можеш ти дати дитині? Здоровля?

Він сказав: — Ні, в жилах у людини, до якої я доторкнуся, розпалюється страшена пропасниця, яка п'є його кров, як огонь. Пропасницю ту можна сцілити тоді, коли сцілити життя.

— Ти даєш богацтво?

Він похитав головою. — Коли людина, до якої я доторкнуся, нахилить ся, щоб підняти з землі золото, її відразу потягне до себе огонь на небі, і поки вона знімає свій погляд до неба, золото виприсиє в неї з рук і иноді друга людина хапає його.

— Славу?

Він одмовив: — Ні. Тому, до якого я торкнуся, на піску зазначено стежку пальцем невидимим нікому. Він повинен іти цією стежкою. Иноді вона веде мало не на верх гори, а тоді раптом повертає вниз, у долину. Він повинен іти нею хоч ніхто, тільки він сам її бачить.

— Любов?

Він сказав: — Він прагнучиме любови, але не знайде її. А як він одкріє її свої обійми і схоче пригорнути до себе, тоді далеко на обрії він побачить промінь сьвітла. Він піде до його. Але скарбу свого він не може взяти з собою; він повинен іти сам. Або, коли пригортаючи до свого палкого серця любу істоту, він скрикне: „моє, моє власне“ — він почує голос: „Зречись його, воно не твоє“.

— Він буде мати поспіх?

Він сказав: — Йому ніколи не щаститиме. Як що він буде йти до якої мети вкуні з иньшими — иньші дійдуть до тієї мети раніше за його... Бо дивні голоси будуть кликати його і дивний сьвіт буде вабити його до себе; і він повинен буде слухати й ждати. Але найдивніше оце: далеко-далеко за пекучими пісками, там, де иньші люди не бачуть нічого опріч пустельних просторів, він побачить сяне море. Над цим морем сонце вічно сяє, вода в йому синя, як ясне небо, а берегами грає білий шум. Велика країна піднімається серед цього моря і на верхах її гір він побачить блискуче золото.

Мати спитала: — І він дійде до цього краю?

Він чудно всміхнув ся.

Вона спитала ся: — Чи існує той край дійсно?

Він сказав: — А що існує дійсно?

І вона подивила ся на його пів заплющені очі і сказала: „Доторкнись“.

Він нахилив ся, положив свою руку на матір, що спала, і щось тихо прошепотів. Вона могла почути тільки слова:

„Надгородою тобі буде те, що ідеал тобі стане дійсністю“.

І дитина під серцем у матері затремтіла. Мати все спала тим важким сном, але привиди її зникли. І в глибині її істоти ненароджена ще дитина її побачила сон. В її очах, які ще ніколи не бачили сьвіта, в її несформованому мозкови промайнуло почуття сьвіта, якого вона ще ніколи не бачила і може не побачить, але який є десь.

І дитина одержала свою надгороду: ідеал став ся їй дійсністю.

VII. На руїнах каплиці.

Чотири порожні стіпи. На них змальовано Христа, як він несе хрест, божу дитину з напів затертими рисами, Пресвяту Діву в синьому й червоному, римських салдат і ще Христа із звязаними руками. Дах на їй завалив ся і просто над головою небо, синє італійське небо. Дощ попроточував дїрки в стїнах, а шпаруни з їх так і сиплять ся. Каплиця стоїть самотно, високо, аж над краєм морського рога і в день і в ночі морські хвилі розбивають ся в низу об неї. Дехто каже, що її збудували тут ченці, що живуть там у низу на острові, щоб можна було приносити сюди своїх тяжко хворих. Інші, що подорожні ченці й прочани збудували її тут, щоб мати захисток на відпочинок і молитву. Але тепер ніхто вже не спинаєть ся в каплиці, щоб помолитись і хворих сюди не приносять.

Поза каплицею простяг ся старий римський шлях. Як що ви душного соняшного дня зійдете сюди зовсім самі і сядете тут, вам здаєть ся, що ви чуєте ходу римських салдат по брукованій дорозі, брязкання їхньої зброї і згуки тих далеких часів, коли Ган-

нібаль із своїм військом пробивав ся крізь пущі і тут іще не було ніякого шляху.

Тепер тут тиша. Иноді почувте, як ступає мул камяним бруком — це дівчина-селянка іде верхи, сидячи між своїми кошиками; або побачите жінку, що проходить із своїм вузликом на голові, або чоловіка в страшним розбійницьким обличчєм і з ломакою в руці, як він швидко йде шляхом.

Але не вважаючи на це, каплиця тут стоїть зовсім самотно; з обох боків у неї морські саги і вона прислухаєть ся, як у низу хвилі морські розбивають ся об беріг.

Я прийшла сюди одного зимового дня, коли південне сонце напко пекло камяний брук. Я втомила ся і дорога здавала ся мені крутою. Я ввійшла в каплицю, підійшла до зруйнованого вікна і почала дивити ся на море. Далеко, далеко за синіми водами саги мріли городи й села, біліли й червоніли плямами, розкидані по зелених спадах гір, а гірські верхи знимали ся аж до неба і то з'являли ся, то зникали за хмарами. Мені здавало ся, що верхи ті ваблють мене до себе, але я знаю, що ніколи ніякий міст не з'єднає мене з ними, ніколи, ніколи!

І я затулила очи рукою і одвернулась од їх. Я не можу бачити їх. Я пройшла зруйновану каплицю, глянула на Христа, що ніс свій хрест, на Божественну Дитину, на римських салдат, на їх згорнені руки і вийшовши на рундук, сіла на камені.

Під ногами моїми була маленька затока і ціла низка біленьких хаток, що потопали серед оливних дерев, а білий шум морський довгою вузькою стежкою облямовував береги. Втомлена, я сперлась ліктями на коліна. Я страшенно втомилась — втома моя здавалась мені старішою за вденішню духоту, давнішою за соняшну спеку на камінні в старому римському шляху і я схилила голову на коліна і прислухаючись як бють ся хвилі на 300 стіп підмною, як шумить вітер в оливних гілках і в старому склепінні, я заснула. І мені приснив ся сон.

Людина молила ся до Бога і Бог послав їй на поміч янгола і янгол вернув ся і сказав:

„Я не можу пособити цій людині“.

Бог сказав: „Що їй треба?“

Янгол одповів: „Вона тужить і кричить не втихаючи, що хтось її покритив і що вона хотіла-б простити кривдника, та не може“.

Бог сказав: „Чим ти поміг їй?“

Янгол одмовив: „Я зробив усе. Я взяв її за руку і сказав їй: Слухай, як про сю людину казатимуть лихе, ти кажи про неї добре; потай, нишком, щоб не помітила, пособляй їй, де можеш, діли ся з нею тим, що в тебе є найдорожшого і немалу роблячи так, ти почувеш, що придбав її душу, що ти простив її!“ І людина сказала: „Добре, я зроблю так“. Але потім, однієї темної ночі, я знову почув її ридання. „Я зробив усе. Ніщо не пособляє. Мені не лекше з того, що я кажу про неї тільки добре. І хоч би я пролив за неї і свою власну кров, я не можу погасити ненависти в своєму серці. Я не можу простити, о Боже, не можу, не можу!“ Тоді я сказав їй: „Глянь сюди, озирнись на своє минуле, починаючи з дитинства, глянь на дрібязковість і несправедливість свою придивись пильно до всіх помилок і вад своїх і хиба при світлі свого власного життя ти не побачиш брата в кожній иньшій людині? Хиба ти сам такий негрішний, що маєш право ненавидіти?“

І він глянув і сказав: „Правда, я також грішив і прощаю його. Досить, іди — простив“. І він спокійно ліг і склав на грудях руки і я думав, що тепер його душа завнала внокою. Та тільки махнув я крилами, щоб злетіти на небо, вже знову почув на землі стогін: „Я не можу простити, о Боже, не можу! Краще вмерти, ніж ненавидіти. Я не можу простити!“

І я наблизив ся до його оселі і в темряві став за його дверима і чув, як він кричав далі:

„І я грішив, але не так. Як що я коли будь вражав свого брата найменьшою раною, я ставав перед їм навколійки і цілував його рану доти, поки вона загоювалась. Я не міг дозволити, щоб чия душа загинула в ненависти до мене. І як що хто небудь тільки в'являв собі, що я образив його, я падав перед їм ниць, щоб він міг топтати мене ногами і таким способом бачучи все моє пониження, міг би простити мене і не занатащати своєї душі. Але про мою душу ніхто не дбав, ніхто не хотів обрятувати мене від загибну і не чинив ніяких заходів, щоб я міг простити його“.

Я сказав йому: „Слухай, заспокій ся. Коли ти не можеш, то й не прощай свого кривдника, але забудь про його і про його кривду, забудь про це і живи, як і перше. Може колись, живучи на тому світі...“

Він скрикнув: „Лиши мене! Що для мене будуще життя! Я гину тепер, зараз. Я не можу бачити соняшного світла, в очах

моїх повно пилу і в горлі повно піску. Лиши мене! О, як би я міг бачити ще хоч раз за життя, який прекрасний божий світ! Господи, Господи! Я не можу жити не люблячи, не можу жити ненавидячи!“

„І знову він лишився сам плачучи й стогнучи і я вернув ся до Тебе, Господи“.

І Господь сказав: „Душу цієї людини треба обрятувати“.

Янгол спитав ся: „Як обрятувати її?“

Бог сказав: „Верни ся на землю і обрятуй її!“

Янгол спитав ся: „Що ж мені робити?“

І Господь нахилив ся до янгола і щось шепнув йому на вухо і янгол розпустив свої крила і злинув на землю.

І я була прокинулася, сидячи на камені, з головою схиленою на коліна, але не мала сили підвести ся. Я чула, як вітер зашамотів гілками оливкових дерев та під склепінням руїн — і я знову заснула.

І янгол вернув ся на землю, знайшов людину з запеклою душею, взяв її за руку і повів до одного місця.

І чоловік не знав, ні куди веде його янгол, ні що він хоче показати йому. Коли-ж вони прийшли, янгол закрив своїм крилом чоловікові обличчя і як він одхилив крило, чоловік побачив щось перед собою на землі. Бог дав янголови силу виявляти людську душу, знімати з неї всі ті поверховні знаки форми, коліру, зросту і роду, які відрізняють одну людину од усіх останніх її братів, і душа ця тепер лежала перед їм така ж незакрита, якою людина бачить її, коли поглядом своїм прозирає в себе самого.

І вони побачили перед собою все її минуле: народження малятка і дитинство з його ніжним пушком невинности, бачили, як пушок цей потроху зникав і надходила молодість і як молоде життя жадібно припадало губами до великого житевого кубка і як вода з його полилась через вінця; вони побачили всі несправджені надії і ті помилки розуму й серця, які люди звуть гріхом і ті хвилини душевного сяєва, які люди звуть правдою, дні її могутности й сили, коли прокинувшись вона скрикувала: „Я все-сила“ і дні легкодушности й безсилля, коли вона падала на землю й лежала в поросі; вони побачили все, чим могла стати ця душа, але чим вона ніколи не стане.

І чоловік похилив голову, янгол спитав його: „Що це?“

Чоловік одмовив: „Це я, це я сам“. І він ворухнувся, наче хотів пригорнути до себе цю душу, але янгол спинив його і затулював йому очі.

Бог дав янголови також силу знімати з душі ті поверховні знаки часу, простору і обставин, які одрізняють окрему людську душу від життя всього світу.

І янгол знову одтулював чоловікові очі і чоловік став бачити.

І він побачив перед себе те, що в одній маленькій краплі одбиває увесь світ, рух найдальших зірок у небесних просторах і зріст кристалів у глибокостях земних, куди не досягало око; те, що живить зародок в яйці і дає рух маленьким пальчикам у немовляти, що дає життя кожному листочкови, кожній квіточці і що існує однаково і в глибокостях безкрайого моря і на його ясному поверху і на верхах гір, зарослих листям та мохом і в душі в людині.

І чоловік роздивлявся. Але янгол торкнув його своїм крилом і чоловік схилив голову і прошепотів побожно: „Це Бог“.

І янгол затулював очі чоловікові.

Як же він знову розкрив їх, то чоловік побачив, що хтось проходив проз їх. Це була душа одягнена в поверховну форму, вона взяла постать людську, бо янголові Бог дав силу одягати й роздягати душу і чоловік пізнав того, хто проходив.

І янгол спитав його: „Знаєш ти, хто це?“

Чоловік одмовив: „Я знаю його“, і він слідував за ним очима.

Янгол спитав: „Чи простив ти його?“

Чоловік тільки сказав: „Який прекрасний брат мій!“

І янгол зазирнув чоловікові в вічі і закрив своє власне обличчя — світ, що йшов із цих очей, засліпив його. І він тихо засміявся і вернувся до Бога.

І обидві людини стали на землі братами.

І я прокинулася.

Надо мною синє-синє небо, а далеко в низу хвилі плещуть об беріг. Я прохожу в каплицю, дивлюсь на Мадонну в синьому й червоному, на Христа, що несе хрест, на римських салдатів і Божу Дитину з напів зітертими рисами і крутою стежкою схожу на брукований шлях. З обох боків стоять оливні дерева з своїм темним овочем і зеленим листом, а зі щілин камяного муру виглядають маленькі проліски. Мені здається, що поки я спала, дощ одсвіжив

усю природу. Мені здається, що ніколи ще я не бачила небо й землю такими прекрасними.

Я віхожу шляхом і почуття втоми й несли, що було раніше, зовсім зникло в мене.

Ось по стежці з гори сходить сільський хлопчик; він поганяє осла, в якого на боках привязано два великі кошики; він виходить на шлях і йде поперед мене. Я ніколи не бачила його раніше. Але мені хочеться йти поруч із ним і взяти його за руку, — тільки він не зрозумів би, через що я це роблю.

VIII. Дари життя.

Я бачив жінку, що спала. Їй снилося, що перед нею стоїть Життя і в кожній руці держить по одному дару, в одній — любов, у другій — волю. І Життя сказало жінці: вибери. Довго вибирала жінка і нарешті сказала: Волю.

І Життя сказало їй: ти добре вибрала. Як би ти сказала: Любов, я-б дала тобі те, що ти просила і пішла-б од тебе і вже-б ніколи не вернула ся. Але тепер прийде день, коли я верну ся до тебе. В той день ти знайдеши обидва дари в купі, в одній руці.

Я чув, як жінка радісно засьміяла ся крізь сон.

IX. Артистова таємниця.

Колись жив артист і він намалював малюнок.

У інших малярів фарби були багаті й добірніші, малюнки їх були майстерніші. Він же малював усе олією фарбою — це була надзвичайна, чудова фарба. І багато людей приходило до його і радісно скрикували: „Який гарний малюнок, яка чудова фарба!“

Приходили до його й малярі і дивуючи ся питали один одного: „Відкіля бере він свою фарбу? Вони питали ся про це і в його, але він тільки всьміхав ся і відмовляв їм: „Я не можу вам цього сказати“ і працював далі, низько схилявши голову.

І один із його товаришів поїхав далеко на схід, купив коштовних фарбових річей і зробив із їх незвичайну фарбу, але минуло трохи часу і малюнок його злиняв.

Другий став учити ся з старих книг і зробив ще дорожшу й дивнішу фарбу, але як він намалював нею свій малюнок — в її не було життя.

А артист усе малював та малював. Малюнок його ставав усе яснійший, а він сам ставав усе блідійший. Нарешті його знайдено мертвого біля малюнка і піднято, щоб поховати. Товариші його з цікавістю почали заглядати у всі пляшечки й горщечки з фарбами, але вони не знайшли там нічого такого, чого-б в їх не було.

І як вони роздягли його, щоб одягти на смерть, вони знайшли на грудях у його просто серця стару рану. Це мабуть була дуже стара рана, яка не загоювалась у його все життя, бо береги її були товсті й тверді. Але смерть, що кладе свою печать на все, до чого доторкнеть ся, стягла бережки і закрила рану.

І артиста поховали. Але люди все допитували ся самі в себе : „Відкіля взяв він цю дивно-чудову фарбу?“

І трапилось так, що через який час маляра забули, але твір його живе й досі.

Х. Мені снило ся, що я стою перед Богом.

I.

Мені снило ся, що я стояла перед престолом Всевишнього і Господь спитав мене, чого я прийшла. Я сказала, що прийшла обвинуватити брата мого — мужчину.

І Господь спитав мене: „Що зробив він?“

Я одмовила: „Він узяв сестру мою, жінку, звязав її, тяжко поранив і викинув її на вулицю; там вона й лежить крижем. Я прийшла обвинувачувати його і просити Тебе, Господи, щоб владу відняти в його і віддати мені, бо руки в його в крові і він не вартий влади. Мої-ж руки чисті“.

І я показала свої руки.

Бог сказав: „Руки в тебе чисті. Підніми своє убрання“.

І я підняла убрання; ноги мої були червоні, такі червоні, наче я ходила в крові.

Господь спитав мене: „Що це?“

Я сказала: „Господи, по всіх вулицях на землі повно грязі. Як би я йшла їми, я-б забруднила свою сукню, а ти бачиш, яка вона біла! І через те я обережно ступаю по...“

„По чому ступаєш ти?“ — спитав мене Господь.

І я замовкла і спустила своє убрання і загорнувши ся в голову в керею, я тихенько вийшла. Я боялась, щоб мене не побачили янголи.

II.

І знову я стояла перед брамою Царства Небесного і зо мною була ще одна жінка. Ми міцно держались одна за одну, обидві ми страшенно втомили ся.

Ми дивили ся на браму і янголи одчинили її і впустили нас. Наша одежа була оббризкана грязею.

Ми пішли мармуровими плитами і наблизились до престолу. Тут янголи розлучили нас. Жінку, що прийшла зо мною, вони повели на горішний східець, мене-ж zostавили в низу, бо вони сказали :

„Того разу, як приходила ця жінка, вона лишила після себе кривавий слід од своїх ніг; ми повинні були змивати цей слід своїми сльозами. Нехай вона зостаєть ся в низу“.

Тоді жінка, що прийшла зо мною, озирнула ся і простягла до мене руки і я підійшла до неї і стала поруч із нею. І янголи, ясні янголи, що ніколи не грішать і не страждають, то знімали ся в гору, то спускали ся біля нас, то одходили, то наближали ся до нас; я думаю, що як би ми не були тут у купі, обидві жінки, ми-б почували себе самотними серед їх, — такі ясні, такі променисті були вони!

І Господь спитав у мене: „Чого ти прийшла сюди?“ Я поставила перед себе сестру свою, щоб Господь міг побачити її і Він сказав: „Як стало ся, що ви тут у купі сьогодні?“

Я відмовила: „Вона лежала крижем на вулиці і всі топтали її ногами; я нахилила ся до неї і вона обняла мене за ший і тоді я підняла її і ми встали в купі“.

Бог спитав: „Кого обвинувачуєте ви тепер?“

Я сказала: „Ми нікого не обвинувачуємо“.

Господь нахилив ся до нас і сказав: „Діти мої, чого-ж хочете ви?“

І сестра моя, що стояла біля мене, сіпнула мене за руку, щоб я говорила за нас обох.

І я сказала: „Ми прийшли благати Тебе, о Господи, щоб Ти звелів нам переказати щось нашим братам мужчинам, щоб покращали серця їх, щоб вони зрозуміли...“

І Бог сказав: „Ідїть з миром і перекажіть їм волю Отця вашого Небесного“.

Я спитала: „Але в чому-ж воля Твоя?“

„Вона написана в серцях ваших“ — сказав Господь — „перекажіть її вашим братам“.

Ми звернули до виходу. Янголи пішли в купі з нами. Вони пильно дивили ся на нас. І один із янголів сказав: „Яке чудове у їх убрання!“

„Як вони ввійшли, мені здавало ся, що вони забруднені грязею“, — сказав другий, — „але тепер, дивіть ся, це золото!“

„Нї“, — сказав третій янгол, — „це сьвітло, що йде від їх!“
І ми вернули ся до наших братів.

Переклала

Ч. Брінченко.

